

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Katja PLEŠKO

**IDENTIFIKACIJA NARAVNIH, KULTURNO-
ZGODOVINSKIH, POSELITVENIH IN KMETIJSKIH
POTENCIALOV NA OBMOČJU VASI BEVKE**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Katja PLEŠKO

**IDENTIFIKACIJA NARAVNIH, KULTURNO-ZGODOVINSKIH,
POSELITVENIH IN KMETIJSKIH POTENCIALOV NA OBMOČJU
VASI BEVKE**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**IDENTIFICATION OF NATURAL, CULTURAL-HISTORICAL,
SETTLEMENT AND AGRICULTURAL POTENTIALS OF VILLAGE
BEVKE AREA**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2010

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija agronomije. Opravljeno je bilo na Oddelku za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za agronomijo je za mentorja diplomskega dela imenovala izr. prof. dr. Gregorja OSTERCA in somentorja prof. dr. Alojzija DRAŠLERJA.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Franc Batič
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: izr. prof. dr. Gregor OSTERC
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: prof. dr. Alojzij DRAŠLER
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Članica: doc. dr. Nina KACJAN - MARŠIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Datum zagovora:

Delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Katja PLEŠKO

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK 631:711.437:711.163:338.48-55 (497.4 Bevke) (043.2)
KG	kmetijstvo/turizem/poselitev/Bevke/podeželje/visoko barje/vas
KK	AGRIS E80
AV	PLEŠKO, Katja
SA	OSTERC, Gregor (mentor), DRAŠLER, Alojz (somentor)
KZ	SI – 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo
LI	2010
IN	IDENTIFIKACIJA NARAVNIH, KULTURNO-ZGODOVINSKIH, POSELITVENIH IN KMETIJSKIH POTENCIALOV NA OBMOČJU VASI BEVKE
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	VIII, 35 str., 21 sl., 30 vir.
IJ	sl
JJ	sl/en
AI	Z raziskovalnim delom smo skušali podati oceno o obstoječem stanju vasi Bevke in predstaviti možnosti za njen nadaljnji razvoj. Z zbiranjem gradiva, dokumentacij različnih ustanov, društev in podatkov s terena smo hoteli ugotoviti možnosti za razvoj vasi na področju kmetijstva, poselitve in turizma. Rezultati kažejo, da bi bila najboljša možnost v razvoju turizma, ki bi obsegal tako naravno kot tudi kulturno dediščino ter športne aktivnosti. Potrebno bi bilo zaščititi in preprečiti propadanje kmečkih hiš, obujati stare običaje, šege in navade vaščanov. Prav tako bi bilo potrebno omejiti prekomerno priseljevanje novih ljudi, ki bežijo iz mestnih središč. Vas zaradi pozidave kmetijskih zemljišč in obnovami starih hiš, ki niso v skladu z vaško arhitekturo, izgublja svoj agrarni videz ter povzroča odmiranje vaškega jedra. Z izobraževanjem vaščanov o kulturni in naravni zapuščini, prebuditvi občutka pripadnosti vasi bi se le-ta ohranila in nudila več kot le bivanje. Možen bi bil tudi razvoj zelenjadarstva, saj ima vas ugodno geografsko lego - leži namreč v bližini glavnega mesta. Trije osamelci, še posebno Kostanjevica, ki je med njimi največja, ponujajo zatišno lego, dobro razporejenost kmetijskih zemljišč z dobro osončenostjo, kjer bi se lahko razvila pridelava zelenjave in okrasnih rastlin. Kisla barjanska tla bi bila odlična za gojitev ameriške borovnice. Vendar pa zaradi zaščitenege območja, vas leži na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje in Nature 2000, kmetijstvo ne bi moglo biti intenzivno - možno je prestrukturiranje v ekološke in turistične kmetije.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Dn
DC	UDC 631:711.437:711.163:338.48-55 (497.4 Bevke) (043.2)
CX	agronomy/tourism/settlement/Bevke/rural/high moor/village
CC	AGRIS E80
AU	PLEŠKO, Katja
AA	OSTERC, Gregor (supervisor), DRAŠLER, Alojz (supervisor)
PP	SI – 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo
PY	2010
TI	IDENTIFICATION OF NATURAL, CULTURAL-HISTORICAL, SETTLEMENT AND AGRICULTURAL POTENTIALS OF VILLAGE BEVKE AREA
DT	Graduation Thesis (University studies)
NO	VIII, 35 p., 21 fig., 30 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	In this research work we have tried to estimate the existing state of the village Bevke and to present opportunities for its further development. The collection of materials, documentation of various institutions, societies and data from terrain, we wanted to identify options for development of the village in the area of agriculture, settlement and tourism. The results show that the best option is the development of tourism, which would encompass both the natural and cultural heritage and sporting activities. It would be necessary to protect and prevent the ruination of rural houses, reviving old traditions, customs and habits of the villagers. It would also be necessary to limit excessive immigration of new people fleeing the urban centers. Village agricultural land due to construction and renovation of old houses that do not comply with village architecture, is losing its agrarian look, causing death of the village core. By educating the villagers on the cultural and natural heritage and also by awakening a sense of belonging to the village, it would be able to survive and be much more than just a commuter belt. A possible development of the village would also be vegetable-growing, because it has a good geographical position – it's located near the capital city. Three outliers, especially Kostanjevica, which is the largest among them, offer calm location, good distribution of agricultural land with good sunshine, which could develop cultivation of vegetables and ornamental plants. Acid mug soil is perfect for the growing of American blueberries. However, due to the protected area, the village lies within Landscape Park Ljubljansko barje and Natura 2000, agriculture could not be intense - it is possible to restructure in to the ecological and tourist farms.

KAZALO VSEBINE

	str.
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	III
KEY WORDS DOCUMENTATION	IV
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO SLIK	VII
OKRAJŠAVE IN SIMBOLI	VIII
1 UVOD	1
1.1 NAMEN DELA	1
1.2 DELOVNE HIPOTEZE	2
2 PREGLED LITERATURE	3
2.1 POSELITEV	3
2.2 GOSPODARSTVO IN RAZVOJ	5
2.2.1 Problematika razvoja podeželja	5
2.2.2 Program razvoja podeželja za RS 2007-2013	5
2.2.3 Kmetijstvo	6
2.2.3.1 Ekološko kmetijstvo	6
2.2.4 Turizem	6
3 MATERIAL IN METODE DE LA	10
3.1 METODE DE LA	10
4 REZULTATI	11
4.1 ZNAČILNOSTI OBMOČJA	11
4.1.1 Opis vasi Bevke in njena lega v prostoru	11
4.1.2 Podnebje	12
4.1.3 Vodne razmere	13
4.2 ZGODOVINA IN RAZVOJ OBMOČJA V PRETEKLOSTI	13
4.2.1 Nastanek vasi	13
4.2.2 Razvoj šolstva	14
4.2.3 Zgodovina župnijske cerkve Povišanja sv. Križa	15
4.3 OBSTOJEČE STANJE	16
4.3.1 Kmetijstvo	16

4.3.1.1	Naravne danosti	16
4.3.1.2	Kmetijstvo kot gospodarska panoga	17
4.3.2	Poselitev	18
4.3.3	Turizem	19
4.3.3.1	Kulturna dediščina vasi	19
4.3.3.2	Naravna dediščina vasi	21
4.4	MOŽNOSTI ZA RAZVOJ	27
4.4.1	Kmetijstvo	27
4.4.2	Poselitev	27
4.4.3	Turizem	28
5	RAZPRAVA IN SKLEPI	30
5.1	RAZPRAVA	30
5.2	SKLEPI	31
6	POVZETEK	32
7	VIRI	33
	ZAHVALA	35

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Pogled z letala (Jeraj, 2008)	4
Slika 2: Stari del vasi Bevke.....	4
Slika 3: Bevke (Drašler, 2007)	11
Slika 4: Skica lege vasi Bevke.....	12
Slika 5: Klimadiagram podnebja ... (ARSO, 2010).....	13
Slika 6: Rezanje šote 1 (Seliškar, 2000).....	14
Slika 7: Rezanje šote 2 (Šumrada in Škrabec, 1990).....	14
Slika 8: Spominski kamen iz leta 1927	15
Slika 9: Šola Bevke po zadnji prenovi.....	15
Slika 10: Cerkev Povišanje sv. Križa	16
Slika 11: Glavni oltar.....	16
Slika 12: Slabo stanje vaške infrastrukture	19
Slika 13: Iztekanje odpadnih voda.....	19
Slika 14: Domačija Bačar, Bevke 9.....	20
Slika 15: Kozolec toplar pri hiši Bevke 24.....	21
Slika 16: Mali plac pozimi	22
Slika 17: Mali plac poleti	23
Slika 18: Jurčičevo šetišče.....	23
Slika 19: Učna pot pri Kostanjevici.....	24
Slika 20: Tek Bevke	26
Slika 21: Igrišče za otroke	26

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

Okrajšava	Pomen
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
RS	Republika Slovenija
Npr.	na primer
Itd.	in tako dalje
KD	Kulturna dediščina
m	meter
mm	milimeter
°C	stopinje Celzija
km ²	kvadratni kilometer
NOB	Narodnoosvobodilni boj, narodnoosvobodilna borba
LUZ	Ljubljanski urbanistični zavod
DOPPS	Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
pr. n. št.	pred našim številom
Sv.	Sveti, svetega
cm	centimeter
ha	hektar
KUD	Kulturno društvo
EU	Evropska Unija
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje

1 UVOD

Ljudje nenehno iščejo raznolikost okoli sebe pa naj gre za gradnjo doma, iskanje novih zaposlitvenih možnosti in ne nazadnje tudi za ogled naravnih in kulturnih znamenitosti. Čeprav je pričujoča vas po svojem obsegu majhna, ima kar nekaj zanimivih lastnosti. Ponuja namreč nasprotje koncentriranemu oziroma množičnemu turizmu, poleg tega pa lahko z ustanovitvijo Krajinskega parka Ljubljansko barje nudi tudi zaposlovanje, ohranitev barja in omejitev deagrarizacije.

V vasi Bevke še vedno živi pravi barjanski duh. Kljub osuševalnim ukrepom so na tem območju pogoste spomladanske in jesenske poplave, celinsko podnebje pa pripomore k nadpovprečnemu številu meglenih dni. Tu se srečamo tudi z mokrišči z zelo specifičnim habitatom, ki zajema zaščitene vrste rastlin in živali (še posebej ptic) ter visoko barje. Ob obrobju vasi teče reka Ljubljanica; poleg arheoloških najdb, bi lahko reka postala tudi turistična točka. Posebno pomembna je zaradi poplav, ki so jih v zgodovini želeli omejiti z meliorativnimi posegi.

Vas odlikuje tudi odlična geografska lega, dovolj umaknjena, a še vedno blizu glavnega mesta. To je tudi bodrilo k temu, da so se v nekdanji kmečko vas začeli priseljevati ljudje, ki so se naveličali mestnega vrveža. Nekoč kmetijsko območje je začelo pridobivati obliko spalnega naselja. Na nekdanjih oskrbovanih kmetijskih zemljiščih so se tako začele gradnje novih stanovanjskih objektov. Prav tako so kmečka poslopja vedno bolj prepuščena zobu časa in počasi propadajo. Težava je tudi v neupoštevanju stare kmečke arhitekture pri novih gradnjah. Potrebno bi bilo preprečiti vedno bolj vidno izgubo agrarnega videza vasi.

Poleg naravnih danosti je tu tudi kulturna dediščina, kot so arheološka najdišča v okolici, kmečke hiše, šege in navade domačinov. V vasi je tudi športni kompleks, ki nudi dodatne možnosti za preživljanje prostega časa. Zaradi ugodne lege bi lahko tu postavili tudi vrtnarski obrat za gojenje sadik ameriške borovnice, ki odlično uspeva na kislih barjanskih tleh.

Razvoj vasi je neobhodno vezan tudi na miselnost vaščanov. Večina se vseh teh danosti, tako naravnih kot tudi kulturnih, ne zaveda ali pa jih ne ceni, kar je tudi ena izmed večjih težav za obstoječe stanje. Potrebno bi bilo prebuditi zavest vaščanov in jih informirati o možnem izkoriščanju barja v gospodarske namene.

1.1 NAMEN DELA

Namen diplomskega dela je evidentirati in proučiti naravne in kulturne danosti kot potencial za oblikovanje vasi Bevke v turistično zanimivo točko, prav tako pa tudi poiskali načine za omejitev pozidave na kmetijsko zelo kakovostnih zemljiščih ter ohranitev kulturne krajine.

1.2 DELOVNE HIPOTEZE

- Naravne, kulturno-zgodovinske, poselitvene in kmetijske danosti na območju vasi Bevke predstavljajo ustrezen razvojni potencial.
- Najboljši možni razvoj vasi omogoča turistična dejavnost.
- Pomembna dejavnika pri razvoju vasi sta ohranjevanje naravnih danosti in pripadnosti vaščanov vasi.

2 PREGLED LITERATURE

2.1 POSELITEV

»Med polji in njivami, travniki in pašniki se vijejo bele ceste, kolovozi in steze, v daljini se blesti reka s pritoki, nad njo valovi svet v gričevje, tja se upira sonce, tam so gorice in za njimi temna proga gozda. Do koder seže pogled, povsod je opazno delo človeških rok. To so prava kulturna tla, ki jih je človek iztrgal samovolji narave in jih preosnoval do višje stopnje kulture.« (Mušič, 1947).

Drozg (1995) navaja, da sam pojem poselitev označuje razmestitev naselij v pokrajini; naravne razmere ter kulturni, družbeni in gospodarski dejavniki pa določajo značilnosti razmestitve in poselitveni vzorec. Razmestitev, poleg rastja in površja, prav tako pomembno vpliva na podobo naselja in kulturno pokrajino. Naselja so tako gospodarska in socialna središča. Na podlagi prevladujoče gospodarske dejavnosti, oblike in zgradbe ter učinke v pokrajini se naselja delijo na podeželska (ruralna) in mestna (urbana). Plodna zemlja, primerna za travnike, njive, polja in gozdove, je bila po mnenju Mušiča (1947) prvi pogoj za nastanek naselij, ker so bila le-ta močno vezana na kmetijsko proizvodnjo.

Prav tako pa Drozg (1995) navaja, da so vasi oziroma kmečka (agrarna) naselja tista naselja, v katerih je prevladovala kmetijska dejavnost in na njih pustila pomemben pečat. Že sama lega (topografski položaj) vasi je pokazatelj, kako je le-ta pogosto prilagojena naravnim razmeram (reliefu, prsti, podnebnim in hidrološkim dejavnikom, itd.), še posebno pa se kaže tudi njena povezanost z okoliškim zemljiščem. Prav to je vzrok, da je položaj naselij v pokrajini dokaj enoten.

Vrste kmečkega naselja:

- samotne kmetije,
- zaselki,
- razložena naselja,
- strnjena naselja.

Oblika vasi

Najbolj razširjena pri nas so strnjena naselja, ki jih Belec (1995) deli v več podtipov, in sicer na:

- gručasta naselja (večinoma v bolj hribovitem delu):
 - alpskega tipa,
 - predalpskega ali osrednjeslovenskega tipa,
 - kraškega tipa,
 - primorskega tipa;
- obcestna naselja (najpogostejše se pojavljajo na ravninah):
 - panonskega tipa,
 - subpanonskega tipa.

Gručasto razmeščena stavbe, ki so zelo neenakomerno, različno postavljene ob osrednji cesti, so značilne za naselja predalpskega ali osrednjeslovenskega tipa gručastih naselij. Cesto lahko omejujejo tako s krajšo kot z daljšo stranico, pot sama pa ni izrazito razvejana, le stranske poti, ki vodijo do polj ali posameznih kmečkih hiš, jo cepijo. Značilnost pokrajine pomembno oblikujejo tudi tipi kmečkih hiš (slika 2), v nekaterih pokrajinah pa se izmenjuje tudi več tipov naselij.

Ena izmed oblik poselitve so tudi razložena naselja (slika 1), razširjena predvsem v vzhodni, subpanonski Sloveniji in zajemajo rahlo valovite in gričevnate pokrajine z intenzivnim kmetijstvom. Namesto strnjenih kmečkih hiš je opazna razkropljenost na večjih območjih (ob robovih dolin, vrhovih slemen ali na pobočju), med seboj pa so ločena s kmetijskimi zemljišči.

Slika 1: Pogled z letala (Jeraj, 2008)

Slika 2: Stari del vasi Bevke

2.2 GOSPODARSTVO IN RAZVOJ

2.2.1 Problematika razvoja podeželja

Po navedbah Drašlerja in sod. (2003) so ključne težave slovenskega kmetijstva sledeče:

- razdrobljenost kmetijskih zemljišč,
- slaba kakovost zemljišč za kmetijstvo,
- slabo ekonomsko stanje in možnosti v kmetijstvu,
- visok delež območij z omejenimi dejavniki za kmetijstvo,
- problemi s trženjem kmetijskih pridelkov in neurejeni tržni odnosi ter velike razdalje do trgov,
- slaba starostna struktura kmečkega prebivalstva in ostarelost lastnikov kmetij, majhnost kmetij,
- nezadostno urejena zakonodaja s področja kmetijstva in dopolnilnih dejavnosti,
- zelo majhen delež zemljišč z urejenim namakanjem in škode zaradi suše,
- slabša kakovost pridelkov zaradi onesnaženosti okolja in bližine virov onesnaženja,
- problematično nasledstvo na kmetijah,
- omejitve pri kmetovanju na vodovarstvenih območjih,
- zaraščanje kmetijskih površin ter posledično vse večje škode zaradi divjadi,
- pomanjkljiva izobrazba in strokovno znanje kmetovalcev,
- socialno nezadostna urejenost kmetovega statusa,
- zaradi nestrokovnih obnov nasadov prihaja do plazenja tal,
- velika, pogosto tudi nestrokovna raba fitofarmaceutskih sredstev v kmetijstvu,
- neustrezna kmetijska politika in slaba pogajalska izhodišča slovenskih pogajalcev z EU.

2.2.2 Program razvoja podeželja za RS 2007-2013

Program razvoja podeželja 2007 - 2013 (PRP 2007 – 2013) (Program razvoja ..., 2010) vsebuje štiri področja delovanja oziroma štiri osi, in sicer:

- 1. os teži k večji konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja,
- 2. os narekuje smernice k izboljšanju okolja in podeželja (sonaravno kmetijstvo, ohranjanje obdelanosti zemljišč in zmanjševanje negativnega vpliva kmetijstva na okolje),
- 3. os stremi k izboljšanju kakovosti življenja na podeželju in diverzifikaciji podeželskega gospodarstva (razne investicijske podpore v dopolnilnih dejavnostih, pomoč pri obnovi in razvoju vasi, itd.),
- 4. os (LEADER) spodbuja odločanje o razvoju posameznih območij po načinu »od spodaj navzgor« ustreza vsem prej omenjenim osem.

Namen osi LEADER je izboljšanje razvojnih možnosti podeželja ob izkoriščanju lokalnih virov in aktivni vlogi lokalnega prebivalstva. Osnovni cilj pristopa LEADER je izgradnja lokalnih zmogljivosti, izboljšanje zaposlenosti, diverzifikaciji dejavnosti na podeželju,

spodbujanju razvoja lokalnih endogenih potencialov, izboljšanju upravljanja na podeželskih območjih in širjenju inovativnosti. Pristop LEADER je namenjen izvajanju lokalnih razvojnih strategij, ki ga spremljajo jasni in pregledni postopki, podpora ustreznih javnih služb in potrebna tehnična pomoč za prenašanje dobre prakse.

2.2.3 Kmetijstvo

Kot navaja 3. člen Zakona o kmetijstvu (2008), je kmetijska dejavnost gospodarska panoga, ki obsega pridelovanje kmetijskih rastlin oziroma živinorejo ter storitve za rastlinsko pridelavo oziroma živinorejo, razen veterinarskih storitev, in dejavnosti, ki so v predpisih o standardni klasifikaciji dejavnosti (pridelovanje netrajnic, gojenje trajnih nasadov, razmnoževanje rastlin, živinoreja, mešano kmetijstvo in storitve za kmetijsko proizvodnjo ter priprava pridelkov). Na podlagi 4. člena istega zakona je kmetija oblika kmetijskega gospodarstva, na katerem se eno ali več gospodinjstev ukvarja s kmetijsko dejavnostjo.

Makarovičeva (1978) opredeljuje kmetijstvo kot obliko produktivnega gospodarstva, ki z obdelovanjem zemlje teži k pridobitvi hrane za ljudi in živali ter surovin za domačo in industrijsko rabo. V širšem pomenu besede sodijo sem tudi vinogradništvo, sadjarstvo z oljkarstvom, hmeljarstvo in vrtnarstvo. Le-ti imajo namreč podoben način dela ter gospodarski pomen. Tudi živinoreja je gospodarska panoga, ki pridobiva hrano in surovine za obleko in obutev, medtem ko se lahko velika živina (goveda, konji, osli) uporabljajo tudi za vpreganje in tovorjenje.

2.2.3.1 Ekološko kmetijstvo

Na spletni strani MKGP RS (2010) je ekološko kmetijstvo definirano kot oblika in način kmetovanja, katere namen je pridelati hrano visoke kakovosti, obogateno z vitamini, minerali in antioksidanti, pri tem pa je uporaba lahko-topnih mineralnih gnojil, kemično sintetiziranih fitofarmaceutskih sredstev (pesticidov), gensko spremenjenih organizmov in njihovih proizvodov ter različnih regulatorjev rasti prepovedana. Za zagotavljanje neoporečnosti je potreben poostren nadzor nad pridelavo in predelavo teh pridelkov oziroma živil »od njive do krožnika«.

2.2.4 Turizem

Besedo turizem je izpeljanka iz francoske in angleške besede »tour«, ki pomeni krožno gibanje ali krožno potovanje. Po definiciji Mednarodnega združenja znanstvenih turističnih strokovnjakov (AIEST) iz leta 1971 je turizem splet odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja tujcev v nekem kraju, v kolikor to bivanje ne povzroči stalne naselitve (Jeršič, 1987).

Izraz turist pa ima lahko, kot navaja Jeršič (1987), ožji ali širši pomen, saj potovanja in bivanje v nekem drugem kraju niso vedno le turistična (npr. rekreacijski in kulturni motivi), niti niso vedno neturistična (poslovni nagibi). Ne glede na namen bivanja, so

turisti tiste osebe, ki potujejo ali začasno bivajo v drugem kraju, ki pa ni kraj njihovega stalnega bivanja niti kraj dela (tu ne štejemo vojakov, študentov, ljudi, ki so tu le zaradi opravkov, itd.). V širšem pomenu besede pa so turisti tudi tisti, ki obiščejo kraj zaradi občasnih poslovnih dolžnosti in dodatnega (ne rednega) izobraževanja. Ožji pomen besede pa označuje le tiste obiskovalce, ki nek kraj obiščejo zaradi kulturnih ali rekreacijskih vzgibov.

Oblike turizma opredeljuje Jeršič (1987) z več vidikov, in sicer:

- glede na izvor turistov razlikuje domači turizem (turizem domačih gostov znotraj države) ter inozemski turizem (turizem znotraj države, a le tistih, ki so prišli iz druge države, kjer je njihovo stalno bivališče);
- po času bivanja ga razlikuje na počitniški turizem ali stacionarni turizem (bivanje najmanj pet dni ali potovanja z najmanj štirimi prenočevanji); izletniški turizem (največ štiri dni oziroma z največ tremi prenočevanji); prehodni ali tranzitni (prenočevanje v posameznem kraju ali krajih do največ tri dni, nato pa nadaljujejo potovanje v druge kraje ali kraj, ki je pglavitni cilj tega potovanja);
- glede na starost udeležencev ga razlikuje posebej še na mladinski turizem (med 14. in 24. letom starosti, otroci ki potujejo s starši ali skrbniki) ter na turizem starejših ljudi (tudi seniorski turizem ljudi, ki niso več aktivno zaposleni);
- kadar je pomembna letna časovna razporeditev, delimo turizem na poletni in zimski ter pred in posezonski in turizem glavne sezone.

Bajuk Senčar (2005) pa deli turizem na pet različnih vrst:

- etnični turizem (potovanje k nezahodnim državam z namenom obiskati prvotne ali eksotične kulturne skupine),
- kulturni turizem (obiski tradicionalnih, slikovitih ali kmečkih kulturnih skupnosti v zahodnih oziroma modernih državah),
- zgodovinski turizem (osredotočen na ogled muzejev, katedral, gradov, arheoloških najdišč in drugih spomenikov, ki omogočajo obujanje spomina na slavno preteklost neke moderne družbe),
- okoljevarstveni oziroma ekološki turizem (ogledovanje naravnih znamenitosti oziroma destinacij, ki poudarjajo zvezo med človekom in naravo),
- rekreacijski oziroma športni turizem (obalni ali smučarski turizem kakor tudi tiste vrste turizma, ki vključujejo športne ali rekreacijske aktivnosti).

Pri turizmu se srečamo s ponudbo in povpraševanjem. Ljudje vedno želijo nekaj novega, drugačnega v nekem tujem kraju, ker v svojem vsakdanjem kraju ne morejo zadovoljiti svojih potreb. Jeršič (1987) označuje turistično povpraševanje kot količino turističnih dobrin, storitev in blaga, ki so jih turisti pripravljeni uresničiti ob določeni ravni cen. Vzbujaajo in oblikujejo jih turistične potrebe in turistični motivi ljudi, medtem ko ga omogočajo, pospešujejo ali zavirajo številni zunanji dejavniki turističnega povpraševanja.

Na samo povpraševanje po mnenju Jeršiča (1987) vpliva več dejavnikov. Med njimi so rekreacija, kulturne potrebe in želja po stikih z drugimi ljudmi. Prva med njimi je rekreacija, s katero se obnavljajo duševne in telesne moči ljudi, ki so ogrožene ali oslABLJENE zaradi delovnih ali življenjskih razmer. Gre za različne oblike počitka, oddiha, osvežitve, sprostitve ter tudi obremenitve (tek, kolesarjenje, itd.). Razlikujemo pasivno

(sproščanje ob gledanju drugih ljudi, npr. ogled filma, različne prireditve, učinek je predvsem psihični) in aktivno rekreacijo (kjer človek aktivno sodeluje, npr. sprehod, športno udejstvovanje, ples, folklorno društvo, itd., vpliva na duševno in telesno sprostitve, nabiraje novih moči). Pomembne pa so tudi kulturne potrebe (spoznavanje novih krajev, običajev, naravnih in kulturnih značilnosti, šeg, itd.). Prav tako pa ljudje kot družabna bitja čutijo potrebo po druženju z ljudmi s podobnimi interesi ali sorodstvenimi vezmi. Prav tako kot povpraševanje je v turizmu in tudi drugje pomembna tudi ponudba. Turistična ponudba je količina turističnih dobrin, storitev in blaga, ki so ponujene turistom. Dejavniki povpraševanja temeljijo na omogočanju in vzpodbujanju ljudi, da potujejo, dobrine in storitve pa privlačijo turiste ter poskrbijo za zadovoljevanje njihovih potreb in nagibov. Dobrine so lahko tudi nematerialne (lepota pokrajine, kulturnega spomenika ali prireditve, klima določenega območja), katerih vrednost ne moremo objektivno denarno podati.

Dobrine turistične ponudbe Jeršič (1987) deli na turistične dobrine primarne ponudbe in turistične dobrine sekundarne ponudbe. Pod turistične dobrine primarne ponudbe sodijo naravne in družbene komponente nekega območja, ki privlačijo turiste na podlagi svojih značilnosti, niso pa nastale zaradi turizma. To so lahko:

- naravne pokrajinske značilnosti (klimatske, vegetacijske, vodne, reliefne pokrajinske poteze ali posamezni naravni objekti in pojavi ter živalske in rastlinske vrste),
- družbene in kulturne značilnosti (kultura, običaji, šege in navade ljudi, tudi folklor, zgodovinski in kulturni spomeniki, jeziki, mentaliteta miselnost), prijaznost, gospodarstvo in šport posamezne pokrajine ali krajev),
- splošna infrastruktura (objekti in naprave v javni rabi, ki omogočajo delovanje vseh gospodarskih in družbenih dejavnosti kot so transportni, energetski in vodooskrbni objekti, naprave za odvajanje in čiščenje odpadnih voda ter za odstranjevanje odpadkov, so tudi prvi pogoj, da lahko delujejo objekti sekundarne turistične ponudbe).

Kot turistično zanimiva, je po besedah Jeršiča (1987) lahko celotna pokrajina, če je le-ta razgibana in pestra. Pod naravne značilnosti sodijo tudi naravni parki in spomeniki. Sem sodijo posamezni objekti, deli pokrajine, ki so redki ali pomenijo naravno posebnost in služijo za znanstvena raziskovanja, učno-vzgojne namene, za rekreacijo z opazovanjem (popotništvo, kolesarjenje, planinstvo, itd.) ali pa sestavljajo zanimivo podobo pokrajine. Proglasitev parka sestavljata predvsem dve smernici; popolna ohranitev prvotne narave (naravni rezervati), kjer se močno omeji človekova dejavnost, saj so le-ta pomembna za znanstvena raziskovanja, in pa varovanje posameznih delov, pri čemer se omeji ali prepove le dejavnosti, ki bi grobo posegale in spreminjale naravne značilnosti (narodni, regionalni in krajinski parki). Pod naravne spomenike štejemo posamezne zavarovane objekte, npr. ostale vzorce naravnih pojavov pa tudi objekte zanimive oblike, razsežnosti ali velikosti (jezera, okamnena drevesa, deli rek).

Turistično privlačne so zlasti družbene dobrine, kot jih našteva Jeršič (1987):

- kulturni (posamezni premični in nepremični predmeti, naselja ali njihovi deli, območja in zbirke) in zgodovinski spomeniki (npr. arheološki spomeniki kot sledovi človeškega delovanja in pomembni predmeti iz tega obdobja),

- kulturne ustanove in prireditve,
- gospodarske in izobraževalne prireditve (prikaz šeg in navad, običajev, itd.),
- zabavne, športne in druge prireditve,
- gospodarski objekti (ljudsko stavbarstvo, npr. oblikovano in pričevalno pomembne kmečke hiše), gospodarska poslopja in sodobni tehnični (objekti stavbe in skupine stavb, orodja, naprave in stroji ter drugi predmeti, ki pričajo o razvoju proizvodnih sredstev in tehnične kulture).

Sem po mnenju Jeršiča (1987) sodijo tudi etnološki spomeniki. To so območja, stavbe, skupine stavb in premični predmeti vsakdanje rabe in oblikovani izdelki, ki izpričujejo način življenja in ustvarjalnost nekega naroda, narodnosti in ljudstev. Nepremični spomeniki te skupine obsegajo primerke ljudskega stavbarstva različnih vrst in časovnih obdobj. V ljudsko kulturo sodijo tudi oblike družabnega življenja in duhovne kulture naroda .

Kot je zapisano v Zakonu o varstvu kulturne dediščine (2008) spadajo pod kulturno dediščino (v nadaljevanju KD) dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas. Deli se na materialno in živo dediščino. Materialno dediščino sestavljata premična in nepremična dediščina. Celostno ohranjanje dediščine se uresničuje v razvojnem načrtovanju in ukrepih države, pokrajin in občin tako, da dediščino ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena vključujejo v trajnostni razvoj.

3 MATERIAL IN METODE DELA

3.1 METODE DELA

Pri nastajanju pričujočega diplomskega dela smo se poslužili sledečih metod dela:

- Pridobivanje informacij iz sekundarnih virov

Z zbiranjem pisnega gradiva (knjižni viri, rokopisi, svetovni splet), še posebno s pregledom publikacije Ob 80-letnici podružnične šole Bevke (Osnovna..., 2007) ter Kronike župnije Povišanja sv. Križa Bevke (Kronika..., 1934) smo dobili vpogled v zapisano zgodovino vasi in njen razvoj skozi leta. V veliko pomoč so nam bile tudi publikacije Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), še posebno monografija Ptice Ljubljanskega barja (Tome in sod., 2005), kjer so evidentirana nahajališča ogroženih vrst ptic Ljubljanskega barja. Za popis kulturne dediščine smo uporabili Strokovne zasnove varstva kulturne dediščine za območje Občine Vrhnika (Uradni list RS, št. 78/2007) in Zbirni register dediščine v krajinskem parku Ljubljansko barje (Zbirni..., 2000), prav tako pa smo s pomočjo spletne strani občine Vrhnika (<http://www.vrhnika.si>) pridobili nekaj ključnih podatkov o Krajevni skupnosti Bevke.

- Pridobivanje primarnih informacij z metodo intervjuja

Kot izhodišče za oceno sedanjega stanja in potencialne razvojne možnosti vasi smo obiskali predsednico krajevne skupnosti Bevke, gospo Natašo Tešar, predsednika športnega društva Bevke, gospoda Mitjo Veharja, predsednika društva Rosika Bevke, gospoda Matjaža Jereba in ravnatelja OŠ Antona Martina Slomška, Ljuba Mohoriča, prav tako člana Rosike. Za opis stanja ter prisotnosti ptic smo se obrnili na Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, natančneje na koordinatrico izobraževanja, gospo Evo Vukelič. Z gospodom Janezom Očkonom, župnikom župnije Bevke, smo govorili o zgodovini cerkve Povišanja sv. Križa Bevke, v pomoč pa nam je bil tudi vpogled v Kroniko župnije Povišanja sv. Križa Bevke (rokopis iz leta 1937).

- Pridobivanje primarnih informacij s terenskim ogledom

Z ogledom terena (starega in novega vaškega jedra, cerkve, šole, novih gradenj, obdelanih in zaraščenih zemljišč, ter Jurčičevega šotišča) smo pod vodstvom prof. dr. Alojzija Drašlerja podali oceno trenutnega stanja vasi na področju kmetijstva, turizma in poselitve ter si obenem ogledali kulturne in naravne danosti, ki jih poseduje.

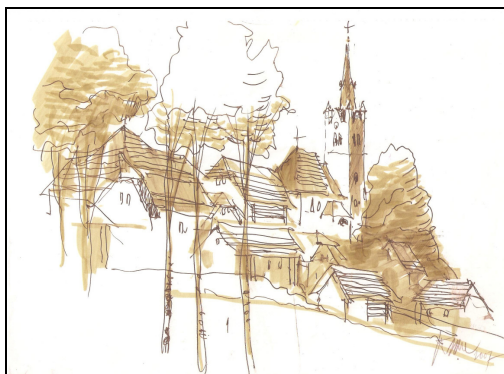
Na podlagi teh raziskav smo identificirali in evidentirali naravne, kulturno-zgodovinske, poselitvene in kmetijske potenciale na območju vasi Bevke in podali smernice za njen nadaljnji razvoj.

4 REZULTATI

4.1 ZNAČILNOSTI OBMOČJA

4.1.1 Opis vasi Bevke in njena lega v prostoru

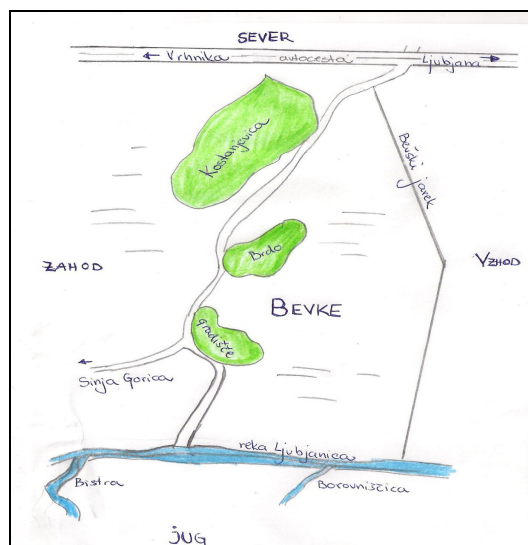
Razpotegnjena vas ob cesti (slika 3), ki se od glavne ceste Ljubljana-Vrhnika odcepi na Logu pri Brezovici in na Drenovem Griču, leži v jugozahodnem delu Ljubljanskega barja. Sestavljajo jo trije osamelci, Brdo (345 m), Kostanjevica (367 m) ter osamelec Gradišče (336 m). Staro jedro je nastalo na podolgovatem barjanskem osamelcu Brdo, ki leži ob cesti Vrhnika-Bevke-Drenov Grič okoli župnijske cerkve Povišanje sv. Križa. Vas se je kasneje razmaknila tudi na sosednja osamelca (Belec, 1995).

Slika 3: Bevke (Drašler, 2007)

Publikacija Ob 80-letnici podružnične šole Bevke (Osnovna..., 2007) navaja, da je na lego naselja močno vplivalo poplavno območje, saj so se izognili poplavam tako, da so poselili osamelce, ki so bili zunaj dosega poplavnih voda, položaj njiv pa je povezan z vodnim virom. Krajevne meje vasi potekajo po treh večjih grabnih, izkopanih v 18. in 19. stoletju. Cornovec, ki je bil izkopen leta 1762, predstavlja severno mejo. Je tudi prvi večji osuševalni kanal na tem območju barja, dandanes je na več mestih zasut. Zahodni del vasi omejuje Pekov graben, na vzhodu pa Bevški graben, imenovan tudi Gariški graben. Do vasi vodijo tri stranske ceste iz Loga pri Brezovici, Blatne Brezovice, ter Drenovega Griča

Kot je razvidno iz skice (slika 4), imajo Bevke zelo ugodno lego v zatišju treh osamelcev. Največji vpliv na ugodno zatišno lego ima osamelec Kostanjevica, zaradi katerega vetrovi vas zaobidejo. Vas se razpotega na osi, ki poteka od Kostanjevice do reke Ljubljanice, tu od nekdanje zbrane površine, imenovane gmajna. Gmajna je izraz za površine, zbrane ob gozdu in je izpeljana iz izraza »Gemeinde«, ki pomeni skupnost. Lega vasi je rahlo nagnjena, kar omogoča lažje odtekanje voda, s čemer se preprečuje še večjo poplavljenost kmetijskih zemljišč. Večina kmetijskih zemljišč leži v smeri od severa proti jugu, kar omogoča odlično osončenost rastočih kultur. Vas odlikuje tudi bližina glavnega mesta (množica potencialnih odjemalcev).

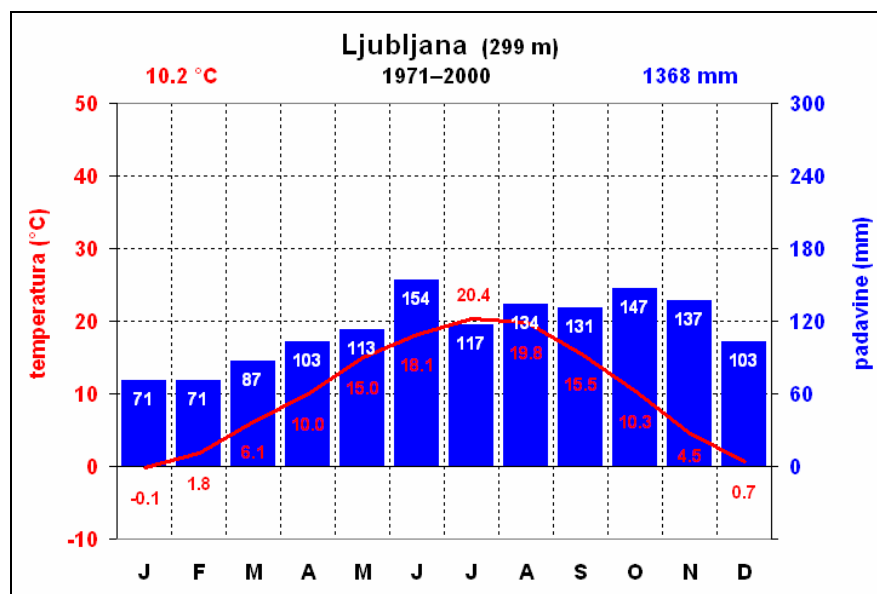

Slika 4: Skica lege vasi Bevke

4.1.2 Podnebje

Belec (1995) razlikuje Ljubljansko barje od drugih kotlin v Sloveniji po izdatnejših padavinah in še posebej po meglenih dnevih. Prihaja do toplotnega obrata, posledica pa je bolj pogosta megla. Podnebje je celinsko. Bližina dinarsko-alpske reliefne pregrade preprečuje dostop toplih morskih zračnih gnot, vpliv morja je zato tukaj skoraj zanemarljiv. Vpliva pa na padavine, saj jih je več kot 1400 mm letno, največ v jesenskih mesecih. Dejstvo, da poteka os barjanske kotanje v grobem od jugozahoda proti severozahodu, dodatno vpliva na pogostost padavin. Temperatura osrednjega dela Ljubljanskega barja je nižja od obrobja. Največ padavin je na Vrhniku, v povprečju 1601 mm na leto in približno 100 dni z meglo na leto.

Kot je razvidno iz Klimadiagrama podnebja (ARSO, 2010) (slika 5), je bila v referenčnem obdobju med letom 1971 in 2000 najvišja mesečna povprečna temperatura zraka v mesecu juliju 20,4 °C, najnižja mesečna povprečna temperatura pa v mesecu januarju - le-ta je znašala -0,1 °C. Povprečna letna temperatura zraka je znašala 10,2 °C. Največja količina padavin v tem časovnem obdobju, glede na mesečno povprečje, je bila v mesecu juniju, in sicer 154 mm padavin. Veliko padavin pa je bilo tudi v mesecu oktobru (147 mm padavin), kar kaže na dva viška padavin v spomladanskem in jesenskem času. Povprečna količina padavin letno znaša tako 1368 mm.

Slika 5: Klimadiagram podnebja ... (ARSO, 2010)

4.1.3 Vodne razmere

Tome in sodelavci (2005) navajajo, da so bile reke na Barju v času Avstroogrške najzanesljivejša transportna pot, kasneje pa so se z izsuševanjem močvirja razvile tudi druge oblike transporta. Na Barje se reke večinoma stekajo iz kraških izvirov (Ljubljanica, Ižica, Bistra), ostale pa kot površinski tokovi (Iška, Borovniščica). Najdaljša, s 26 kilometri, je Ljubljanica, ki izvira v Retovju in Močilniku pri Vrhniki. Ima dva vrha (aprila in novembra oziroma decembra), njeno padavinsko območje pa znaša dobrih 1800 km². Prav kraški izvor reke pa je kriv, da to območje poplavlja, saj oblaga barjanska tla s finimi glinastimi usedlinami, ki vodo zadržujejo.

Belec (1995) pa kot pomemben razlog za poplave navaja za malenkost nagnjeno površje. Ljubljansko barje leži večinoma na višini med 288 in 289 m, na ravnem površju z manjšimi vzpetinami in kotanjami, poplavna voda pa se zato tu zadrži še potem, ko voda z vzpetin že odteče. Podobno je nagnjena tudi struga Ljubljanice. Ker je ta nagnjenost zelo majhna, je predstavljala težave pri osuševalnih delih, pri pospeševanju odtoka reke in poplavnih voda.

4.2 ZGODOVINA IN RAZVOJ OBMOČJA V PRETEKLOSTI

4.2.1 Nastanek vasi

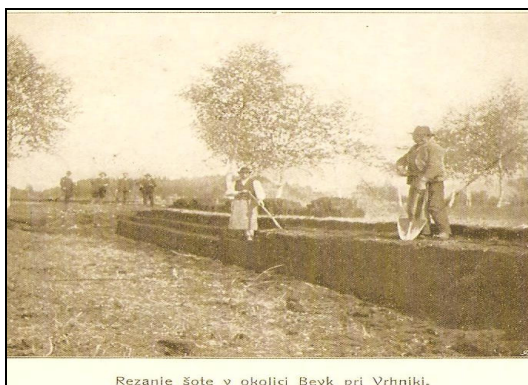
Po navedbah iz publikacije Ob 80-letnici podružnične šole Bevke (Osnovna..., 2007) naj bi zametki današnjega naselja Bevke, glede na površinske najdbe orodja in najverjetneje trdinskem naselju na ledini Gradišče, segali daleč nazaj, okoli 2300 pr. n. št. Kraj je bil prvič omenjen leta 1391. Takrat so omenili tudi najstarejšo hišo v Bevkah Žugalovo hišo, ki je ostala še do danes. Preko vasi pa je nekoč potekala tudi pomembna trgovska pot po

reki Ljubljanici. Kmetijstvo je bilo nekoč vodilna gospodarska panoga. Poleg današnjih kultur so takrat sejali tudi rž, ajdo, proso, industrijsko konopljo in lan. Še zdaj se krešejo mnenja, ali morda že samo ime vasi izhaja ravno iz belih ajdinih cvetov, ki so belili polja okoli vasi. Pomembno opravilo skoraj vseh vaščanov pa je bilo tudi rezanje šote (slika 6 in 7). Ob rezanju se je izoblikovala tudi pesmica o šoti, katere del se glasi: »Mi marostarji svoje šote ne prodamo, ker jo sami dobro kurit znamo!«. Posebnost bevških osamelcev pa so tudi številni studenci, ki so nekoč služili za vodnjake. Med močnejšimi studenci je studenec Babji zob, ki izvira pod skalo za Gradiščem. Nekoč je služil za napajanje vaškega perišča Stržen ter za napajanje krav. Domačini v šali pravijo, da je to mesto, kjer se je večina vaških otrok naučila plavati. Tudi reka Ljubljanica je bila nekoč pitna.

Belec (1995) pa navaja, da so le manjše površine na malo bolj uravnanem reliefu primerne za obdelavo, na strminah pa se razteza gozd. Prav tako pa je prst na osamelcih, ki so večinoma zgrajeni iz dolomita, izprana rjava pokarbonatna prst. Po sestavi je glinasta, a še dobro propustna za vodo.

Slika 6: Rezanje šote 1 (Seliškar, 2000)

Slika 7: Rezanje šote 2 (Šumrada in Škrabec, 1990)

4.2.2 Razvoj šolstva

Prvo šolanje otrok v Bevkah, kot je navedeno v brošuri Ob 80-letnici podružnične šole Bevke (Osnovna..., 2007), se je začelo leta 1852. Poučeval je študent Ivan Lenarčič, v domači hiši Gregorja Lenarčiča, v mesecu avgustu in septembru. Leta 1873 so v vasi postavili mežnarijo, kjer je v zimskem času potekal pouk, v ostalih mesecih pa pouka ni bilo zaradi dela na kmetijah. Leta 1892 so ob nedeljah ukinili pouk. Pri gradnji današnje

šole je bil pomemben Srečko Kristan, ki je spodbudil gradnjo večjega, novejšega šolskega poslopja, krajani pa so pomagali s prostovoljnim delom in gradbenim materialom. V oktobru leta 1927 (slika 8) so šolo blagoslovili. Ko so leta 1981 zgradili OŠ Log-Dragomer, je prešla bevška šola pod njeno upravo. Pred tem je spadala pod vrhniško šolo. Zadnja prenova šole (slika 9), je trajala tri leta (od leta 2006 do konca avgusta 2009).

Slika 8: Spominski kamen iz leta 1927

Slika 9: Šola Bevke po zadnji prenovi

4.2.3 Zgodovina župnijske cerkve Povišanja sv. Križa

Kot je navedeno v Kroniki župnije Povišanja sv. Križa Bevke iz leta 1937, je bila cerkvica (slika 10) prvič omenjena v škofijskem protokolu leta 1528, kaj pa se je kasneje z njo dogajalo ni znano, dokler ni bila leta 1782 zgrajena sedanja cerkev Povišanja sv. Križa ter župnišče, leto kasneje pa še mežnarija. Cerkev leži na majhni vzpetini v samem centru vasi. Obdaja jo polkrožno obzidje, do glavnega vhoda pa vodita dve poti. Osnova cerkvene ladje je pravokotnik, ki preide v elipso. Dolžina cerkve je 21 m in širina 13 m. Posebnost glavnega oltarja (slika 11) je tabernakelj z baldahinom. Nad njim je postavljena glavna oltarna slika Povišanja sv. Križa. Stranska oltarja naj bi nastala leta 1820. Cerkev se ponaša tudi z mehanskimi orglami iz 15. stoletja. Sestavljene so iz 519 kovinskih in 66 lesenih piščali. V obdobju med letom 2005 in 2006 je bila izvedena prenova cerkve, v kateri so popolnoma obnovili tudi orgle. 15. avgusta 1993 je bila ustanovljena samostojna župnija Bevke. Cerkev je dostopna tudi ljudem na invalidskem vozičku. Posebno zanimiv je 28 m visok zvonik s štirimi vitkimi stolpiči. Vrhnji del zvonika je bil dozidan in spremenjen leta 1898 po načrtu dekana Koprivnikarja. Zavetnik cerkve je Povišanje sv. Križa (Kronika..., 1937).

Slika 10: Cerkev Povišanje sv. Križa

Slika 11: Glavni oltar

Po navedbah Zbirnega registra dediščine (2000) so cerkev barokizirali v drugi polovici 18. stoletja. Le-ta ima ovalno ladjo s stranskima kapelama, pravokotnim prezbiterijem, vhod pod zahodnim zvonikom in opremo iz prve polovice 19. stoletja. Simetrična streha dvokapnica, zaključena s čopi je posebnost župnišča.

4.3 OBSTOJEČE STANJE

4.3.1 Kmetijstvo

4.3.1.1 Naravne danosti

Tome in sod. (2005) označujejo Ljubljansko barje kot ravnino v južnem delu Ljubljanske kotline. Omejujejo jo na severni strani Ljubljanska vrata (veriga nizkih vrhov – Golovec, Grad, Šišenski hrib), na severozahodni Polhograjsko, na južni Dinarsko hribovje (Krim in Mokrec), na jugozahodu pa Šmarska suha dolina. Celotno območje pokriva okoli 180 km², večina ga leži na nadmorski višini med 288 in 289 m. Tu je tektonsko zelo aktivno območje, s številni prelomi, ki so se začeli tvoriti pred približno dvema milijonoma let s

pogrezanjem matične kamnine. Reke so sproti zasipavale udarnino, posledica je ravna ploskev z do 200 m debelim nanosom naplavin. V času mostiščarjev (pred 4000 leti), se je na Barju razprostiralo veliko jezero. Rečni nanosi so jezero postopoma zasuli in nastalo je močvirje z značilno obliko visokega-šotnega barja. Pogrezanje se še dandanes nadaljuje s hitrostjo do 2 cm na leto.

Belec (1995) navaja, da se je Ljubljansko barje kot ime uveljavilo šele ob koncu 19. stoletja. Pisatelj Fran Levstik ga je prvi uporabil. Prej se je uporabljal izraz Ljubljansko močvirje ali Močvir. Domačini so ga imenovali Mah. Besede kot so Morost ali Marost, za ljudi Marostarji, pa izhajajo iz nemškega jezika.

Ljubljansko barje Belec (1995) deli na:

- osamelce
- osrednjo uravnava oziroma barje
- ter prehodni svet med gričevjem in barjem.

Osrednja uravnava se deli na pogosto, redno in redko, občasno poplavljenе površine. Posebna podenota so ostanki šotišč.

Manj ugreznjeni deli dna Ljubljanskega barja se imenujejo osamelci ali »otoki«. Osamelci Sinja Gorica (293 m), Blatna Brezovica (326 m), Bevke (Brdo, 345m, Kostanjevica 367 m, Gradišče 336 m), Plešivica (390 m), Grič (342 m) in osamelci pri Vnanjih Goricah (Veliki vrh, 373 m) so slemena, ki ločuje Podlipsko dolino na severu in dolino Ljubljance na jugu. V Sloveniji je Ljubljansko barje edinstven primer nižinskega visokega barja in eno najjužnejših visokih barij v Evropi (Belec, 1995).

4.3.1.2 Kmetijstvo kot gospodarska panoga

Če je bilo nekoč v vasi kmetijstvo glavna gospodarska panoga, je danes le še skupek večinoma zapuščenih in propadajočih kmetijskih poslopij in hiš. Kmečko prebivalstvo večinoma ne zajema mlade generacije, temveč upokojence. Na tistih, še obstoječih kmetijah, je kmetijstvo večinoma opredeljeno kot dopolnilna dejavnost ob redni zaposlitvi v bližnjih večjih mestih. Travniki se zaraščajo, zemlja, ki so jo nekoč tako skrbno izsuševali, pa se sedaj zopet zarašča v barjanske travnike ali pa pozida. Nekoč obdelovalna zemljišča tako zgubljajo svoj značaj in spreminjajo namembnost iz kakovostnih kmetijskih zemljišč v trajno zazidljiva zemljišča. Naselje se je gospodarsko prevrednotilo. Sedaj nastajajo tu obrtne in proizvodne delavnice, turistični objekti, rekreacijska območja, itd.

Prevladujoča kmetijska panoga je živinoreja (reja bikov, krav molznic), vendar je večinoma za lastne potrebe (prašičereja, perutninarstvo, itd.). V prostem času se nekaj domačinov ukvarja z vzrejo pavov in čebelarstvom. Zelo spodbudno je dejstvo, da sta v vasi dve ekološki kmetiji z rejo v naravi (živali so celo leto zunaj v ograjenih pašnikih).

Polja so obdelana večinoma le za krmo živali, od drugih kultur pa se tu v kolobarju najpogosteje pojavljajo krompir, ječmen, detelja, koruza, krmna pesa in redkev, koleraba,

buče, zelje, itd. V deževnem obdobju so tu tudi močne poplave, ki lahko uničijo pridelek in onemogočijo pašo.

V vasi je tudi gospodarski objekt za gojenje šampinjonov, na obrobju vasi pa je več nasadov ameriških borovnic, zaradi ugodnih talnih razmer (kisla šotna tla). Okrasnih rastlin ter sadik tu ni.

4.3.2 Poselitev

Po podatkih spletne strani Občine Vrhnika (2010) je število stalno prijavljenih prebivalcev v Bevkah 916, obseg njene površine pa 756 ha.

Da bi se število prebivalcev zmanjševalo, se tako v Bevkah ni bati, saj se sem neprestano preseljujejo posamezniki, ki želijo ubežati mestnemu vrvežu ter zaradi atraktivne geografske lege vasi (bližina večjih mest). Vas postaja spalno naselje. Z delom na domači zemlji se preživljajo le še redki, zato je kmečkega prebivalstva vedno manj (povečanje deleža dnevnih migrantov in delavsko-kmečkih gospodinjstev). Zaskrbljujoča pa je pozidava kakovostnih kmetijskih zemljišč, vendar naj bi se le-ta postopoma umirila zaradi ustanovitve Krajinskega parka Ljubljansko barje, katerega del je tudi vas sama. V vasi je tudi vodno zajetje.

Na spletni strani vrtca Vrhnika (2010) je zapisano, da se Bevke ponašajo tudi s svojim vrtcem. Vrtec Rosika je najmanjša enota vrtca Vrhnika, v njej so tri skupine. V isti stavbi ima svoje prostore tudi Krajevna skupnost in Prostovoljno gasilsko društvo. Enoto so poimenovali po mesojedi rastlini Okroglostna rosika (*Drosera rotundifolia*). V vrtcu sodelujejo z MKGP in z Društvom za opazovanje ptic Slovenije (DOPPS). Vrtec je bil ustanovljen 10. 9. 1999.

Slabost vasi je neurejena infrastruktura (slika 12), od katere je še posebej pereča slaba izvedba kanalizacijskega sistema (slika 13), iztekanje odpadnih voda v reke, podtalnico, itd. Prav tako pa je nastala vrzel tudi pri obstoječi prometni infrastrukturi (ceste so preozke, potrebna bi bila obnova, a za to ni finančnih sredstev, samoprispevkov pa v vasi ni več). Delno se cesta obnavlja v odcepu Log-Bevke. Tu bo zaradi širše ceste omogočena večja pretočnost prometa. Posebej problematično za starejše vaščane pa je dejstvo, da od nekdaj dveh delujočih trgovin, zdaj v vasi ni niti ene. Nadomeščajo jo potujoče trgovine, ki pa vas obiščejo redkeje, kot bi si to kupci želeli.

Slika 12: Slabo stanje vaške infrastrukture

Slika 13: Iztekanje odpadnih voda

Prav tako pa je težava tudi z okrnjenim videzom vasi. Nekoč agrarni videz z usklajenimi tlorisi kmečkih poslopij in hiš, danes kazijo novi stanovanjski objekti, ki po arhitekturi in drugih značilnostih ne sodijo tja. Prihaja tudi do odmiranja starih vaških jeder in ustvarjanje novih, kar je dobro vidno pri izgradnji novega športnega parka, ki prevzema povezovalno in središčno vlogo v vasi. Omenjeno vlogo je nekoč imela osrednja cerkev v starem jedru vasi. Novogradnje tako vedno bolj spominjajo na urbano in ne več na ruralno naselje.

4.3.3 Turizem

4.3.3.1 Kulturna dediščina vasi

Območja celostnega ohranjanja kulturne dediščine so po Strokovnih zasnovah varstva kulturne dediščine (2008), lahko:

- območja naselbinske,
- območja kulturne krajine in
- območja arheološke dediščine.

Pod enote nepremične kulturne dediščine spada tudi arheološka dediščina, to so zemljišča in zemeljske plasti, ki hranijo sledove človekovega delovanja v zgodovinskih obdobjih, ter predmeti iz teh plasti oziroma obdobj, ne glede na to ali so na kopnem ali pod vodo, kot je navedeno v Strokovnih zasnovah varstva kulturne dediščine (2008).

Arheološko dediščino v Bevkah sestavlja, kot je zabeleženo v Zbirnem registru dediščine (2000), arheološko najdišče Zaloke (na ledini pri zemeljskih delih odkrito ognjišče, lončenina, domnevno prazgodovinska), arheološko najdišče Žebravc (bronastodobno kolišče, v bližini odkrit drevak), arheološko najdišče Kostanjevica (površinske naselbinske najdbe, predvsem litične iz obdobja mezolitika), naselbina Brdo (odkritje lončenine in ostale najdbe kažejo na obstoj naselbine iz obdobja mezolitika, eneolitika in bronzaste dobe) ter naselbina Gradišče (pri zemeljskih delih odkriti ostanki zidov, opeke in črepij, gre za sledi neolitske, eneolitske, železnodobne, antične in recentne poselitve).

V Strokovnih zasnovah varstva kulturne dediščine (2007), se stavbna dediščina zaradi boljše preglednosti deli na:

- profano (podeželske, mestne in trške stavbe),
- sakralno (cerkve, kapelice, znamenja),
- sakralno-profano (samostani, župnišča).

Kot je navedeno v Zbirnem registru dediščine (2000), spada pod stavbno dediščino župnijska cerkev Povišanja sv. Križa, domačije, stare kmečke hiše (slika 14), stanovanjski objekti in zidan nadstropen hlev pri župnišču. Ta ima simetrično opečno dvokapnico s čopi, pod podaljšanim strešnim napuščem nad vhodno fasado pa ima opečne dekorativne prezračevalne linije iz 19. stoletja. Prav tako sem sodi tudi razširjena kapelica odprtega tipa iz leta 1929, ki je prezidana, v zastekljeni oltarni niši pa je kip Srca Jezusovega. Tudi manjša Marijina kapelica pri cerkvi, z začetka 20. stoletja, s kipom Matere božje ter večja, Marijina kapelica, pri župnišču z začetka 20. stoletja, prav tako s kipom Matere božje, sta vpisani v stavbno dediščino. Med kulturno dediščino uvrščamo tudi župnišče. To je enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa s simetrično razporejenimi okenskimi odprtinami, s simetrično streho dvokapnico, zaključeno s čopi. Omeniti je potrebno tudi enonadstropno osnovno šolo iz leta 1927, peč za sušenje lanu pri hiši Bevke 78, skupino kozolcev toplarjev (slika 15) pri hiši Bevke 24 ter razpelo pri hiši Bevke 8, kjer pod dvokapno strešico stoji polihromiran korpus iz 20. stoletja.

Slika 14: Domačija Bačar, Bevke 9

Slika 15: Kozolec toplar pri hiši Bevke 24

Šola, kot jo opisuje Zbirni register dediščine (2000), je enonadstropna. Tloris je razgiban, streha je v zatrepu in oblikovana na čop. Vhodni del izstopa in je ločen. Na njem je letnica gradnje 1927. Posebnost šole je tudi v dveh napisih na zunanjih zidovih. Zanimivo je, da je bila šola ob izgradnji v središču vasi, danes pa zaradi novega poseljevanja izgublja središčno geografsko lego.

Memorialna dediščina je po Strokovnih zasnovah varstva kulturne dediščine (2007) večinoma obeležje spomina na pomembnejše dogodke in osebnosti iz zgodovine. To so lahko spominska obeležja, spominske plošče, grobovi in nagrobniki ter določeni prostori in stavbe. Pojem naselbinska dediščina pa predstavlja samo vas. Tako se zavaruje zgodovinski značaj naselja, naselbinsko zasnovano, odnose med posameznimi stavbami ter odnos med stavbami in odprtim prostorom, prepoznavna lega v prostoru in kraju.

Memorialno dediščino po Zbirnem registru dediščine (2000), zajema pokopališče, Spominska plošča padlim v NOB (pokončne, pravokotne oblike, odkrita leta 1953, posvečena štirim padlim domobrancem) ter Spominska plošča zamolčanim žrtvam, ki je bila posvečena domačinom, pobitim v letih 1941-1945, odkrita leta 1994. Vas Bevke velja za obcestno vas na slemenu osamelca, vidi pa se tudi parcelacija in tlorisna zasnova 19. stoletja. Poseben videz vasi da osrednji del, kjer so večinoma še starejše gradnje. Jedro vasi je ob cerkvi in kapelici.

4.3.3.2 Naravna dediščina vasi

»Spomlad je začela s cvetjem posipati zemljo. Drevje je napelo popje. Veliko jezero pa so napolnile jate vodnih ptičev. Bregove voda so obrobili zlati venci kalužnic. Mokrotni pašniki so bili na gosto posuti s pisanimi tulipani.« (Jalen, 1982)

Krajinski park Ljubljansko barje

Krajinski park je, po Zakonu o ohranjanju narave iz leta 2004 (Zakon..., 2004), območje s poudarjenim kakovostnim dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost.

Zaradi pestre živalske in rastlinske sestave spada celotno območje Krajinskega parka Ljubljansko barje pod območje Nature 2000, tako po ptičji kot tudi po habitatni direktivi. V okviru vasi Bevke sem spadata dve ožje zavarovani območji, in sicer:

- naravni rezervat Mali plac (slika 16 in 17),
- naravni spomenik Jurčičevo šotišče (slika 18).

Naravni rezervat Mali Plac (Malo Blatce) sodi po Odloku o razglasitvi Malega placa za naravni rezervat (1995), med poslednje ostanke vegetacije visokobarjanske razvojne stopnje Ljubljanskega barja. Izstopa visoko barje na severnem pobočju osamelca Kostanjevica pri Bevkah, t.i. Mali plac, ker je edino tu ohranjeno primarno visoko barje na še negozdni razvojni stopnji. Mali plac je zaradi geološke zgradbe ločen od preostalega Ljubljanskega barja in ima lasten vodni režim, lastno mikroklimo, zato so možna in smiselna prizadevanja za ohranitev stanja visokega barja, ki je bilo kot naravni pojav zelo značilno za Ljubljansko barje v zadnjih stoletjih, obenem pa je to barje eno najjužnejših v srednji Evropi.

Belec (1995) razlaga potek nastajanja barja po sledečem zaporedju:

- z odtekanjem domnevnega mostiščarskega jezera na Ljubljanskem barju, je ostalo veliko močvirje;
- iz nizkega, občasno še poplavljenega barja, se je razvilo visoko barje, ki ga tekoče vode niso več dosegle;
- padavine, ki so skoraj brez mineralnih primesi, so bile edini vir vode, zato so tu uspevale le posebej prilagojene rastline (predvsem šotni mahovi s svojo sposobnostjo zadrževanja ogromne količine deževnice za sušno obdobje);
- zaradi zadrževanja padavinske vode v gornjih delih prereza prsti ali visoke gladine talne vode je prihajalo do pomanjkanja kisika. Odmrla organska snov je tako zaradi stalne vlage in zadrževanja padavinske vode slabo razpadala, posledica kopičenja slabo razpadlih organskih snovi pa je nastanek plasti šote;
- plast šote prekrivajo naplavine Ljubljanice. Z oddaljevanjem od obeh vodotokov se debelina naplavine tanjša, izgine in tam se pojavi šotna prst.

Slika 16: Mali plac pozimi

Slika 17: Mali plac poleti

Šotne prsti se delijo glede na debelino organskega dela na plitve (50 do 100 cm) in globoke (nad 100 cm). Toda z osuševanjem, sežiganja in rezanja šote se je Ljubljanskega barja začelo zmanjševati ponekod pa celo prenehalo kopičenje šotnih plasti. Zmanjšal se je delež organskih (šotnih) prsti, narasel pa delež mineralnih. Velika vlažnost je vzrok za travnike s krmo slabe kakovosti.

Starejši vaščani se še spomnijo kako so bile včasih plasti šote tako velike (do 6 m), da so zakrivalle pogled med Bevkam in Drenovim Gričem. Dandanes pa so šotišča zelo redka, ostanek nekdanj obsežnega z brezo in krhliko poraščena šotišča, si lahko pogledamo na Jurčičevem šotišču. Precej žalosten je podatek, da v tisočih letih nastane le 30 do največ 80 cm šote v izredno občutljivih podnebnih razmerah. Jurčičeva parcela predstavlja botanični vrt, kjer si lahko ogledamo zaščitene in ostale barjanske rastline.

Slika 18: Jurčičevo šotišče

Slika 19: Učna pot pri Kostanjevici

Belec (1995) opisuje obstoječe rastje kot večinoma zeliščne, zeliščno-mahovne in gozdne enote. Pravega barjanskega rastja skoraj ni več. Razlog tiči v izkopavanju odvodnih jarkov, ki je ustavilo nastajanje barja. Pogosto rastje tu sestavljata združba jesenske vrese in šotnih mahov (Podlesni šotnik, Navadna rožmarinka, okroglolistna rosika, Ozkolistni munec). Ta združba obstaja le še na šoti osamelca Kostanjevica pri Bevkah (slika 19).

Na visokem barju so bile doslej najdene naslednje ogrožene rastline (Wraber in Skoberne, 1989):

- *Andromeda polifolia* – navadna rožmarinka,
- *Drosera intermedia* – srednja rosika,
- *Drosera rotundifolia* – okroglolistna rosika,
- *Eriophorum vaginatum* – nožničavi munec,
- *Hammarbya pludosa* – barjevka,
- *Lycopodiella inundata* – barjanski blatec,
- *Orchis palustris* – močvirska kukovica,
- *Oxycoccus palustris* – dlakava mahovnica,
- *Potentilla norvegica* – norveški petoprstnik,
- *Rhynospora fusca* – rjava kljunka,
- *Thelypteris palustris* – močvirska krpača,
- *Utricularia minor* – mala mešinka,
- *Viola palustris* – mičvirska vijolica,
- in *Viola uliginosa* – barjanska vijolica.

Kot je navedeno na spletni strani OŠ Log-Dragomer (2008), je *Emys orbicularis* (Močvirska želva sklednica) edina želva, ki živi v Sloveniji. Je zelo redka in ogrožena živalska vrsta pri nas, živi v počasi tekočih vodah, ribnikih, jezerih, barjih, mlakah in drugih močvirskih biotopih. Ker jo v Sloveniji najdemo le še na Ljubljanskem barju, v Beli Krajini in v Sečoveljskih solinah, je tudi zaščitena. Večji del dneva preživi v vodi, kjer lovi svoj plen (majhne žabe, ribe, druge manjše živali in rastlinje). Odrasla žival doseže od 20 do 25 cm. Njena hrbtna črepa je le malo izbočena, trebušna je ravna (pri samcu je nekoliko vbočena). Plavalna koža med prsti sega do krempljev. Glava, noge in rep so zgoraj črni in rumeno pikasti, spodaj rumeni s črnimi marogami. Močvirska sklednica se od drugih želv razlikuje po močnem jajčastem, precej ploskem oklepu in po pomanjkanju zakrnelosti vezi trebušnega in hrbtnega oklepa.

Natura 2000

V publikaciji *Življenje med nebom in zemljo* (2006) je navedeno, da je Natura 2000 vseevropsko omrežje ekološko pomembnih območij narave, opredeljenih na podlagi direktive o pticah in direktive o habitatih. Oblikovano je bilo z namenom, da preprečimo izumiranje rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih življenjskih okolij. Območja, izbrana po enotnih pravilih, skupaj tvorijo mrežo, ki je temelj čezmejnega sodelovanja.

Pomembne vrste ptic na območju Ljubljanskega barja naj bi bile (Kosec..., 2007):

- Kosec (*Crex crex*),
- Sršenar (*Pernis apivorus*),
- Pepelasti lunj (*Circus cyaneus*),
- Prepelica (*Coturnix coturnix*),
- Priba (*Vanellus vanellus*),
- Veliki škurh (*Numenius aequata*), 1 par verjetno v vasi Bevke,
- Veliki skovik (*Otus scops*),
- Repaljščica (*Saxicola rubetra*),
- Kobiličar (*Locustella naevia*),
- in Pisana penica (*Sylvia nisoria*).

Trije osamelci, ki se dvigajo nad preprogo močvirnatih travnikov in meglic, pričajo o ostankih nekih drugih časov in so odlično izhodišče za razvoj turizma. Največja posebnost je živo šototvorno barje Mali plac (naravni rezervat), ki sodi med najnižje ležeča visoka barja v Evropi. Prav tako je dobro znano tudi Jurčičevo šotišče, kjer lahko vidimo ostanke nekdanje tako razširjene barjanske šote. Pri naravnih znamenitostih je potrebno omeniti tudi reko Ljubljanico, ki je bila nekoč tako pomembna zgodovinska pot, dandanes pa zakladnica različnih arheoloških najdb. Prav zaradi teh naravnih danosti spada vas pod Krajinski park Ljubljansko barje. Za zavarovanje in prepoznavnost naravne dediščine v vasi je veliko pripomoglo tudi društvo Rosika.

Poleg naravne dediščine je tu tudi veliko različnih objektov, ki spadajo pod kulturno dediščino (kmečke hiše, šola, cerkev, spomeniki, itd.). Na osamelcih so bila odkrita različna arheološka najdišča. Tradicionalno je tudi vsakoletno pustovanje, ko se vaščani napravijo v »maškare« in potem hodijo od hiše do hiše, nekaj zaigrajo in s tem odganjajo zimo. Pripravi se tudi pustni ples v kulturnem domu Ivan Cankar Bevke. Poteka pa tudi miklavževanje, prav tako od vrat do vrat, ki razveseli najmlajše. Že nekaj let se v kulturnem domu pripravlja tudi prireditve, ki prikazuje domačo obrt, značilno za ta kraj (rezanje šote, ličkanje koruze, sušenje lanu, praznik pešk, itd.), vaščani pa so aktivni tudi pri obujanju skoraj že pozabljenega kmečkega opravila-ročni košnji, saj že več let sodelujejo na medobčinskem tekmovanju koscev. Verska skupnost pa za osnovnošolce pripravlja vsakoletni tabor – oratorij v naravi. Vas ima tudi cerkveni ter mešani pevski zbor, ki sodeluje na različnih prireditvah.

Slika 20: Tek Bevke

Slika 21: Igrišče za otroke

V Bevkah so potekali tudi različni šolski raziskovalni tabori naravne in kulturne dediščine Ljubljanskega barja Bevke. Do turističnih informacij je možno priti v Turistično-informacijskem centru Vrhnika, kjer je na voljo kar nekaj gradiva (turistični prospekti, karte, itd.). Skozi naravne znamenitosti pa obiskovalce lahko popeljejo tudi turistični vodiči, ki delujejo v okviru tega centra.

Bevke pa so turistično najbolj prepoznavne po športni prireditvi Tek Bevke (slika 20), ki se vsako leto odvija v juniju. Na splošno je dobro je poskrbljeno za rekreacijo, saj ima vas od leta 2007 svoj športni park, ki zajema igrišče za tenis, odbojko, večnamenski asfaltiran prostor za košarko, nogomet, igrišče za najmlajše (slika 21), ima pa tudi posebno površino za šah na prostem. Na tem območju se nahaja tudi poslopje, ki ponuja vadbo za ženske, savno ter kozmetične storitve. V okviru športnega društva Bevke so tudi sekcije za košarko, namizni tenis, kolesarstvo, pohodništvo, ples, itd. V letu 2008 so speljali tudi kolesarsko traso z označbami ter ponovno omogočili kolesarsko povezavo iz Bevk do Podpeči preko starega rečnega dna Ljubljanice.

Težave se pojavljajo pri lastništvu ter označbi tabel v Malem placu ter Jurčičevem šotišču, ter slabo zavarovanem območju (prihaja do kraje šote, onesnaževanja). Seveda je kamen spotike tudi slaba infrastruktura, prenizka frekvenca primestnega avtobusa ter skeptičnost in nepripravljenost domačinov, da bi se turistična dejavnost tu bolj razvila. To je razvidno že iz podatka, da so namesto domačinov, vsi turistični delavci iz drugih naselij.

4.4 MOŽNOSTI ZA RAZVOJ

4.4.1 Kmetijstvo

Težave pri razvoju kmetijske dejavnosti v vasi so, kot že omenjeno, v premajhnem številu kmetij, le obstranski (dodatni) dejavnosti za lastne potrebe, razdrobljenost kmetijskih zemljišč in pozidave le-teh ter starosti kmetovalcev. Glede na naravne danosti je ta dejavnost možna le na bolj ravninskem delu, kjer pa so pogoste poplave. Prav tako je prst slabo rodovitna, plasti šote pa izropane. Vaščani bi se lahko še v večji meri usmerili v gojitev ameriških borovnic, saj je struktura tal za to idealna. Zaradi bližine večjih mest bi bilo tu zanimivo tudi gojenje okrasnih rastlin ter zelenjavnih sadik. Seveda pa bi bilo smiselno pretehtati, kako bi razvoj kmetijske ter na splošno gospodarske dejavnosti, vplival na pokrajino in če je le-ta sploh smotrna. Vas namreč leži v Krajinskem parku Ljubljansko barje, tako da bi vsakršna sprememba okolice lahko bistveno vplivala na sedanji videz. Alternativna možnost, ki ne bi grobo posegala v okolje, bi morda lahko bile turistične in ekološke kmetije, ki bi se prestrukturirale iz konvencionalnih kmetij. Kmetije bi se lahko med seboj tudi povezovale, se osredotočile le na eno dejavnost ali kulturo, ter tako postale konkurenčnejše in bolj prepoznavne na trgu. Prav tako pa bi bila tu primerna tudi konjereja (ogledovanje naravnih in kulturnih znamenitosti z vozovi, v katere bi bili vpreženi konji, itd.).

Kmetje bi lahko dodatne prihodke pridobivali tudi s prodajo elektrike elektrodistributerjem, pridobljene s strani elektrarn, ki izkoriščajo obnovljive vire energije (bioplinske, fotonapetostne, itd.). Postavitve le-teh v dobršni meri subvencionira država. Zanimiva bi bila tudi obuditev nekaterih starih kulturnih rastlin (ajda, lan, itd.), ki so nekoč rasle na tem območju. Kmetijska dejavnost bi bila tako na splošno lahko bolj turistično naravnana.

Žal pa se vaščani, še posebno kmetje ne zavedajo niti ne kažejo zanimanja za razvoj kmetijske dejavnosti v vasi. Težava je tudi v tem, da se kmetijstvo iz nekoč glavne gospodarske panoge v vasi spreminja v obstransko. Novejše generacije se namesto za kmetovanje odločajo za obrtne poklice, vedno več kmetov pa v želji po večjem zaslužku opušča kmetovanje, prodaja kmetijska zemljišča in išče zaposlitev v mestu..

4.4.2 Poselitev

Ker ni bojazni, da bi se v vasi drastično zniževalo število prebivalcev, temveč ravno obratno, bi bilo potrebno v določeni meri omejiti ta trend priseljevanja z avtoriteto agrarnega videza, ki že tako blede ob vseh novih stanovanjskih objektih.

To bi bilo možno z odlokom občine o omejitvi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč v zazidljive površine. To nadaljnjo poselitev delno omejuje tudi Krajinski park Ljubljanskega Barja. Težava je tudi v onesnaževanju okolja, saj se ob cestah in na bolj skritih kotičkih pojavlja vedno več divjih odlagališč, ki pa jim vaščani poskušajo kljubovati s vsakoletnimi čistilnimi akcijami. Priseljevanje pa ima tudi pozitiven pomen za samo vas, saj z dotokom novih ljudi prihaja tudi svež veter, nove ideje, novi pogledi na

obstoječe stanje ter nadaljnji razvoj, izboljšuje se starostna struktura prebivalstva (več mladih) in viša stopnja izobraženosti (oziroma k tem strmi).

Potrebno bi bilo najti neko optimalno ravnovesje med razvojem kraja, poseljevanjem in varovanjem okolja in kulturne dediščine.

4.4.3 Turizem

Dovolj oddaljena, pa vendar tako blizu in samosvoja barjanska vas v Krajinskem parku Ljubljansko barje ima odlične preddispozicije za razvoj nemnožičnega turizma. Ima bogate naravne danosti, kulturne značilnosti, svoje običaje in šege, ter trmo, ki vedno poskrbi za napredek (graditve šole, športnega parka, itd.). Potrebno bi bilo povezovanje vseh prej naštetih komponent- kmetijstva, turizma in ne nazadnje animacija vaščanov, ki bi vse to udejanjili.

Poleg organiziranih športnih aktivnosti in prireditve teka, bi se lahko v vasi odvijalo še več prireditev, morda tudi s področja kulture, kamor sodi folklor, dramska skupina s prikazovanjem šeg in navad ter domače obrti. Možna bi bila lahko tudi izgradnja muzeja na prostem, kjer bi to prikazovali, obiskovali pa bi jih učenci različnih izobraževalnih institucij v obliki ekskurzij, izletov, itd. Organizirali bi lahko tudi razstave slik, fotografij s barjansko tematiko in ustvarjalne delavnice z glino.

V prostorih KUD Bevke je domačine nekoč razveseljeval tudi kino, sedaj pa kupljena oprema čaka na ponovno realizacijo projekta. Težava je seveda v pridobivanju finančnih sredstev. Le-te bi lahko pridobili s povezavo s soslednimi vasi, ki bi skupaj pripravile dovolj zanimiv, raznolik načrt, ter se javljale na različne občinske razpise, projekte in tako pridobile ustrezno finančno pomoč, ki bi pomagala pri izvedbi zelenih razvojnih ciljev.

Zanimiva bi bila obuditev še ene posebne oblike transporta-čolnarstvo po reki Ljubljanici, ki se je najbolj razmahnilo v 17. stoletju, zaradi njene ugodne povezave med Trstom in Ljubljano. Možna pa bi bilo tudi čolnarjenje s kanuji po poplavljenem barju ter v zasneženih zimskih dneh priprava terena za tek na smučeh, ki je na ravnih barjanskih travnikih nadvse primeren.

Potrebna bi bila tudi obnova zapuščenih zaščitnih objektov (kmečke hiše, kozolci, itd.), ki propadajo ali pa se jih obnavlja z neupoštevanjem prvotne gradnje. Prav tako se pojavlja težava tudi pri samih označbah poti, zaščitne naravne dediščine in nerazrešeno lastništvo na teh mestih. Poleg tega pa bi lahko še malo nadgradili obstoječe napise in table z učnimi potmi, ki bi prikazovale še več zanimivosti, naravno rastje. Organizirali bi lahko šole v naravi, različne tabore. Pri tem pa se zopet pojavljajo težave, ker v sami vasi ni ne prenočišč niti drugih gostinskih objektov, le manjši gostinski lokal s postrežbo pijač. Potrebna pa bi bila tudi neka trgovina z raznovrstnimi spominki (mogoče želva sklednica ali mesojeda rosika kot zaščitni znak Bevk, žabe.), kakšna posebna sladica ali pijača (kakšno posebno barjansko žganje), barjanski med, itd. Mogoče bi bilo tu zanimivo postaviti tudi kolišče.

Za vas bi bilo torej pomembno, da bi se vsi vaščani sporazumno odločili za razvoj, v to vložili svoj čas, se bili pripravljeni tudi izobraževati, kar bi jim lahko prineslo tudi možnost

zaposlitve ter ohranitev okolja. S primernim izobraževanjem, raziskovanjem trga (kaj potrošniki sploh želijo, kaj jih privabi) bi lahko domačini sami vodili turiste, jim zaupali tudi kakšno svojo prigodo, zgodbico od dedov ter tako vzpostavili bolj osebni stik in prijetno atmosfero. Turizem bi bil tako bolj intimen, nemnožičen (za manjše število obiskovalcev), organiziran preko turističnih agencij.

Da pa bi vas zares zaživela, bi bilo potrebno vlagati v razpoznavnost Bevk s promocijskimi aktivnostmi kot so :

- izdaja brošur ter delitev na različnih prireditvah v vasi in v okolici (npr. na teku Bevke-ne oglaševanje samo teka temveč cele vasi), sodelovanje na sejnih turizma, kmetijstva...
- info-točka (povezovanje s Krajinskim parkom Ljubljansko barje, s samo občino),
- postavitev spletne strani, oglaševanje na socialnih omrežjih (npr. Facebook),
- dramske skupine bi oglaševale Bevke, ko bi obiskovale druge kraje,
- potrebno bi bilo izbrati prepoznavni slogan, zaščitni znak Bevk, neko blagovno znamko- npr. barjanski med, želva sklednica, mesojeda rosika, itd.

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

5.1 RAZPRAVA

Gonilo raziskovalnega dela naloge sta zajemali dve vprašanji, ki sta se nanašali na obstoječe stanje vasi Bevke ter na njene razvojne možnosti (potenciale). Na grobo smo zajeli tri vidike, in sicer kmetijstvo, turizem ter poseljevanje.

Vas je edinstvena predvsem zaradi svojih naravnih lepot. Ostanki šote, redke vrste ptic, jutranje meglice, močvirska sklednica, bližina reke Ljubljanice, obsežne poplave, šotni mahovi, ki jih najdemo na visokem barju in druge naravne danosti, pričajo o barjanskem duhu in ostankih nekoč tako obsežnih mokrišč. Zelo zanimiva je tudi kulturna dediščina kraja. Zapuščina prednikov, še posebej v obliki običajev, navad in kmečkih opravil, počasi izginja. Le malokdo zna dandanes še pojasniti, kako se je nekoč rezalo šoto, sušilo lan in pralo perilo. Da bi ohranili naravno in kulturno dediščino ter navsezadnje tudi sam videz Bevk, bi bilo najboljšo, da bi se iz obrtnega in spalnega naselja vas prestrukturirala v turistično zanimivo območje, kar pa bi zahtevalo nenehno vlaganje in trud domačinov.

Za vas je bila zelo pomembna izgradnja težko pričakovanega Športnega parka Bevke, s katerim se je dobro razvila športna dejavnost. Vas je še posebej znana po Teku Bevke, ki se odvija že več let. Za nadaljnji razvoj turizma bi bilo potrebno organizirati še več tovrstnih športnih dogodkov.

Kmetijstvo, kot intenzivna panoga na tem območju, ne bi prišla v poštev zaradi naravovarstvenega območja. Vas namreč spada pod varovano območje Krajinskega parka Ljubljansko barje in Nature 2000, prav tako pa so tu kmetijska zemljišča v večini slabših kakovosti, s pogostimi in obširnimi poplavami, kar seveda negativno vpliva na razvoj kmetijske panoge. Poplave na tem območju bi bile še obširnejše, če ne bi bil teren rahlo nagnjen. Vendar pa bi po drugi strani sama lega vasi, ki se nahaja v bližini Ljubljane, lahko bila zanimiva za zelenjadarstvo ter prodajo pridelkov na njenih tržnicah. Kot že omenjeno, poteka vas na osi od Kostanjevice do reke Ljubljanice, vsa kmetijska zemljišča pa so zbrana v skupek okoli gozda, kar bi lahko preuredili v večje obdelovalne površine. Tudi dobra osončenost kmetijskih zemljišč in zaledje, ki ga ustvarjajo osamelci, bi pozitivno pripomogli k razvoju vrtnarstva. V tem primeru bi bilo dobro, da bi se vrtnarji na tem območju povezali in bili tako na trgu uspešnejši. Možno bi bilo tudi gojenje sadik ameriške borovnice, ki dobro uspeva na šotnih tleh, vendar po nekaterih podatkih le-te, zaradi nenehnega izsuševanja in kopanja, ni več veliko. Iz okoljevarstvenega stališča se poraja vprašanje ali ne bi bilo investiranje v rastlinjake za gojenje sadik prevelik poseg v naravo? Vsekakor bi bilo zanimivo prestrukturiranje kmetij v ekološke oziroma turistične kmetije.

Ljudem z urbanih področij je privlačno ubežati mestnem vrvežu. Ob tem se mnogim vaščanom odpre možnost dodatnega zaslužka s prodajo in spremembo namembnosti zemljišča, vendar pa se je potrebno vprašati ali je vredno za vedno izgubiti polja in njive, ki so jih predniki tako s pridom obdelovali? Vas že tako, z nenadzorovanim poseljevanjem

in pozidavo, pridobiva podobo spalnega naselja ter se iz nekoč prikupne kmečke vasi spreminja v urbano naselje. Z željo po novih bivalnih prostorih se območje poselitve širi tudi na območje gozdnih površin, le-ti pa se zažirajo v sam rob gozda. Zazidavo bi bilo ravno iz teh razlogov potrebno omejiti. K temu je leta 2009 v dobršni meri pripomogla tudi uvedba Krajinskega parka Ljubljansko barje. Prav tako pa je vedno bolj pereča težava z odpadnimi vodami, saj je kanalizacijski sistem v vasi izredno slabo razvit. Tudi prometna infrastruktura kraja ni v zavirljivem stanju (dotrajane ceste, slabe prometne povezave, itd.). Bivanje, ki zajema prekomerno pozidavo kmetijskih zemljišč in gozdov z razvojnega vidika ne pride v poštev.

5.2 SKLEPI

Da bi Bevke rešili pred dokončno izgubo značilnega kmečkega in barjanskega videza, bi bilo potrebno najprej vzpodbuditi zanimanje vaščanov za ohranitev tistih naravnih in kulturnih danostih, ki še kljubujejo zobu časa. Prenekatera domačija, ki je vpisana pod kulturno dediščino, namreč propada, prav tako pa čez noč izginja šota iz Jurčičevega šotišča, ped za pedjo.

Vas bi se lahko razvila le s pomočjo domačinov, ki bi se morali zavzeti za svoj kraj. Potrebno bi jim bilo pojasniti, kako edinstveno območje je to - eden od zadnjih ostankov visokih šotišč, na nekdanj močno razširjenem barjanskem območju. Potrebno bi jih bilo izobraziti ter jim ponuditi tudi možnost dodatnega zaslužka. Najboljša rešitev bi bila, če bi se vas razvila v turistično privlačno območje. Da se ne bi pojavilo prekomerno onesnaževanje, bi turizem omejili na nemnožičnega.

Možno bi bilo tudi vrtnarstvo, predvsem v obliki zelenjadarstva, zaradi odlične zatišne lege, bližine Ljubljane in dobre osončenosti kmetijskih površin, kar omogoča lega kmetijskih zemljišč v smeri od severa proti jugu. Tla so primerna za gojenje ameriške borovnice, ki odlično uspeva na kislih barjanskih tleh.

Nujna bi bila tudi omejitev prometa težkih tovornih vozil, ki uničujejo že tako zelo nestabilne in ugrezajoče se prevozne poti. Za vse to pa je seveda potrebno izdelati dobro strategijo, ki bi lahko prebudila zanimanje pri vaščanih, investitorjih in ne nazadnje, tudi pri širšem krogu potencialnih obiskovalcev tega kraja. Možen razvoj bi tako vasi omogočil turizem, ki bi zajemal športne dogodke, ogled naravnih znamenitosti in kulturne dediščine stavb ter običajev domačinov.

6 POVZETEK

Namen diplomske naloge je bilo oceniti trenutno stanje vasi Bevke in njene možnosti za razvoj. Osredotočili smo se na poselitev, turizem in kmetijstvo. Poskušali smo preveriti, kako pomembna dejavnika pri razvoju vasi sta ohranjanje naravnih in kulturnih danosti ter zanimanje vaščanov.

V drugem poglavju smo razčlenili pojme kot so poselitev, kmetijstvo in turizem. Z obiski različnih ustanov, zavodov, društev ter domačinov smo opisali bistvene značilnosti vasi, ki so zajemale tudi njeno edinstveno lego, podnebje ter vodne razmere.

Rezultati kažejo, da bi bila daleč najboljša razvojna možnost vasi v turizmu. K temu nas v veliki meri vodi ustanovitev naravovarstvenega območja Krajinski park Ljubljansko barje ter Nature 2000, kjer bi bilo nesmiselno razviti gospodarske panoge, kot je npr. intenzivno kmetijstvo. Možno pa bi bilo preoblikovanje kmetij v turistične in ekološke. V manjši meri bi bil morda možen tudi razvoj zelenjadarstva, saj je vas zelo blizu Ljubljane, kmetijska zemljišča pa so strnjena in imajo odlično zatišno lego zaradi osamelcev. Prav tako je odlična tudi razporeditev kmetijskih zemljišč (večina namreč poteka v smeri sever-jug), kar omogoča odlično osončenost. Seveda pa bi se domačini oz. kmetje morali združiti, da bi bili na trgu močnejši.

Močan generator različnih interesov turistov je bližina Ljubljane. Možnost za razvoj vasi Bevke je v naravoslovnem, doživljajskem (rekreativnem) in kulinarično-etničnem turizmu. Zaradi ugodne cirkulacije in dobre dostopnosti do več turističnih točk bi se vas morala povezati z okoliškimi kraji. Ugodna prometna lega omogoča vstop v Bevke iz kraja Log pri Brezovici, ki leži ob Tržaški cesti, in izstop na Drenov Grič, kjer je Kuclerjev kamnolom. Mimo vasi teče tudi reka Ljubljanica, reka sedmerih imen, ki je že v zgodovini imela velik pomen, sedaj pa bi bilo možno na njej obuditi tudi čolnarjenje, kot še ena oblika doživljajskega turizma. Prav tako je, glede na teorije o poseljevanju Mostiščarjev možno, da so na stičišču med pritoki rek (npr. na Bevškem vogalu na jugozahodnem delu osamelca) ostanki kolišč. Mostiščarji so to območje poselili zato, ker so se ob pritokih rek počutili varne.

Tudi nadaljnja prekomerna poselitev bi videzu kraja bolj škodovala kot koristila. Bevke se namreč vidno spreminjajo v obcestno vas s slabo prometno pretočnostjo in zastoji, ki so posledica novogradenj in preštevilnih dovoznih poti do glavne ceste. Izvozi iz dvorišč upočasnjujejo vožnjo po glavni cesti in tudi zmanjšujejo varnost vožnje. Poleg poselitve je težava tudi v odnosu do gozdnih zemljišč osamelca Kostanjevica, ki služijo le za sečnjo, premalo pa se poudarja, kakšen je njihov pomen za ohranjanje naravne dediščine.

Da bi se vas razvila v turistično zanimivo točko, bi bilo potrebno veliko dela in finančnih sredstev ter najpomembneje, potrebno bi bilo vzbuditi zanimanje in prizadevnost domačinov, da se ohrani dediščina preteklih rodov ter obdobj. Turizem ne bi smel biti množičen. Potrebno bi ga bilo omejiti na manjše skupine obiskovalcev.

7 VIRI

- Bajuk Senčar T. 2005. Kultura turizma: antropološki pogledi na razvoj Bohinja. Ljubljana. ZRC: 174 str.
- Belec B. 1995. Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana, DZS: 638 str.
- Življenje med nebom in zemljo. Naše ptice na 25 posebnih območjih varstva 2006. Ljubljana, DOPPS: 63 str.
- Kosec, varuh vlažnih travnikov. 2007. Ljubljana, DOPPS: 66 str.
- Drašler A., Marušič I., Perpar A., Udovč A. 2003. Slovenski pristopi k razvoju podeželja. Ljubljana. Biotehniška fakulteta. 105 str.
- Drašler A. 2007. 'Skica Bevk'. Verd (osebni vir)
- Drozg V. 1995. Oblike poselitve. V: Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana, DZS: 14-22 str.
- Jalen J. 1982. Bobri. Ljubljana, Mladinska knjiga: 606 str.
- Jeraj I. 2008. Pogled z letala. Bevke (osebni vir).
- Jeršič M. 1987. Osnove turizma. 1. izdaja. Ljubljana, DZS: 123 str.
- Klimadiagram podnebja meteorološke postaje Ljubljana, ARSO.
<http://meteo.arso.gov.si/met/sl/climate/diagrams/ljubljana/> (16. mar. 2010)
- Kronika župnije Povišanja sv. Križa Bevke. 1937. Bevke, Župnija Bevke (interno gradivo, rokopis)
- Makarovič M. 1978. Kmečko gospodarstvo na Slovenskem. Ljubljana, Mladinska knjiga: 296 str.
- OŠ Log-Dragomer. Mali Plac.
http://www.oslogdragomer.org/mali_plac.htm (18. feb. 2008)
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije.
http://www.mkgp.gov.si/si/o_ministrstvu/direktorati/direktorat_za_kmetijstvo/starasektor_za_sonaravno_kmetijstvo/oddelek_za_kmetijstvo_in_okolje/kmetijsko_okoljska_placila/ekolosko_kmetovanje/ekolosko_kmetijstvo_dejstva_in_podatki/1_kaj_je_ekolosko_kmetijstvo/ (15. mar. 2010)
- Mušič M. 1947. Obnova slovenske vasi. Celje, Družba sv. Mohorja: 150 str.

Občina Vrhnika. Krajevne skupnosti. Bevke.

<http://www.vrhnika.si/?m=pages&id=166> (25. mar. 2010)

Odlok o razglasitvi Malega placa za naravni rezervat (Vrhnika). Ur. l. RS, št. 5/95

Ob 80-letnici podružnične šole Bevke. 2007. Dragomer, Osnovna šola Log-Dragomer:
24 str.

Program razvoja podeželja za RS 2007/2013.

http://www.arsktrp.gov.si/si/o_nas/sektorji_in_sluzbe/sektor_za_razvoj_podezelja/program_razvoja_podezelja_2007_2013_prp_2007_2013/ (26. maj 2010)

Strokovne zasnove varstva kulturne dediščine za območje občine Vrhnika.

http://giskd2s.situla.org/evrdd/SZ/eVRD_SZ_Vrhnika_2008_02_00.pdf (19. sep. 2008)

Tome D., Sovinc A., Trontelj P. 2005. Ptice Ljubljanskega barja. 3. izdaja. Ljubljana,
DOPPS : 417 str.

Seliškar A. Travišča in ostala nezgodna vegetacija zahodnega dela Ljubljanskega barja –
stanje in perspektive V: Vrhiški razgledi, leto 3. 2000. Vrhnika, Vrhiško muzejsko
društvo: 144 str.

Šumrada J., Škrabec M. 1990. Vrhnika, prečuden kraj. Kraji v občini Vrhnika na starih
razglednicah. Vrhnika, Skupščina občine Vrhnika.: 109 str.

Vrtec Vrhnika. O enoti - predstavitev enote Bevke.

<http://vrtec-vrhnika.si/articles.php?lng=sl&pg=53> (23. mar. 2010)

Wraber T., Skoberne P., 1989. Rdeči seznam ogroženih praprotnic in cvetnic SR Slovenije.
Varstvo narave. Ljubljana, Varstvo narave: 429 str.

Zakon o kmetijstvu (ZKme-1). Ur. l. RS št. 42/08

Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS, št. 96/04

Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). Ur. l. RS št. 16/2008

Zbirni register dediščine: Kulturna dediščina v krajinskem parku Ljubljansko barje.
(30. maj 2000)

http://www.ljubljanskobarje.si/pdf/register_kultutrne_dediscine.pdf (19. sep. 2009)

ZAHVALA

Imela sem veliko srečo, da sem imela okoli sebe toliko pozitivno naravnanih oseb, ki so mi stale ob strani, ter me spodbujale k nastajanju diplomske naloge.

Naprej bi se rada zahvalila mentorju, izr. prof. dr. Gregorju Ostercu in somentorju prof. dr. Alojziju Drašlerju, ki sta mi omogočila ne samo opravljanje diplomske naloge, pač pa sta mi tudi iskreno pomagala z napotki, nasveti pri nastajanju in mi bila vedno na voljo.

Posebna zahvala pa gre seveda mojim staršem, saj so mi od malih nog, od prvih padcev in tudi srečnih dogodkov, kot je ta, stali ob strani. Hvala mami za palačinke, z njimi je bilo tudi delo lažje. Hvala tudi Pikici, ki me je kratkočasila med pisanjem ter mi zadovoljno predla v naročju. Hvala vsej družini in prijateljem.

Največja zahvala pa gre Alenu, ki me je »brnil«, ko sem to rabila in mi stal ob strani, tudi ko se mi ni več dalo. Hvala ti!